

Inleiding

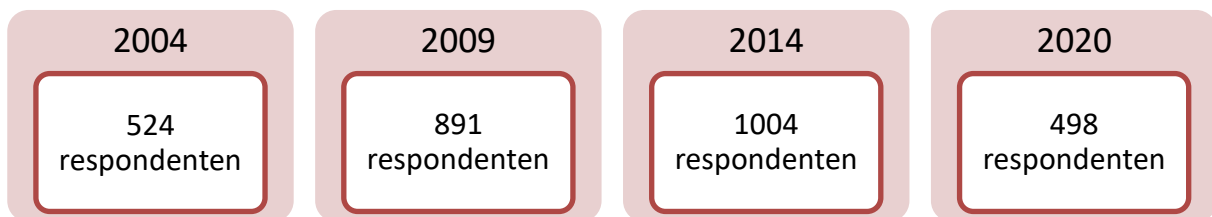
In 2020, net voor de eerste lockdown ten gevolge van de COVID-19 pandemie, vond de vierde dataverzameling van de Participatiesurvey bij een representatieve steekproef van Vlamingen plaats. De Participatiesurvey bevat een uitgebreide set van vragen over cultuur-, sport- en mediaparticipatie. Veel van deze vragen werden in gelijkaardige of exact dezelfde bewoording ook in de drie voorgaande edities van de Participatiesurvey in 2003-2004, 2009 en 2014 gesteld. Dit laat ons toe de trends voor deze verschillende vormen van participatie te onderzoeken over een tijdsspanne van 17 jaar. In deze periode is onze samenleving sterk veranderd. Drie belangrijke evoluties met een mogelijke impact op de participatiegraad van de Vlaming zijn ongetwijfeld de vergrijzing, de stijgende scholingsgraad en de digitalisering van de samenleving. Ook in het cultuur- en medialandschap bewoog heel wat: de digitale expansie leidde tot nieuwe mogelijkheden maar ook nieuwe uitdagingen op het vlak van cultuurparticipatie, gemeenten kregen meer autonomie over de aanwending van middelen voor cultuur, nieuwe decreten deden hun intrede en oudere werden hervormd om aan nieuwe realiteiten tegemoet te komen, ... om slechts enkele ontwikkelingen te noemen. In elf *Facts & Figures* gaan we na hoe participatiegraden geëvolueerd zijn in deze veranderende samenleving door de gegevens van de verschillende Participatiesurveys met elkaar te vergelijken. Deze *Facts & Figures* behandelen elk een specifieke participatievorm:

1. Bibliotheekbezoek
2. Bioscoopbezoek
3. Concerten
4. Erfgoed
5. Festivals
6. Musea
7. Podiumkunsten
8. Kunstzinnige hobby's
9. Literatuur / leesgedrag
10. Verenigingsleven
11. Gebruik van mediatoestellen

Om een correcte vergelijking te kunnen maken, selecteren we voor de analyses enkel de respondenten die bevroegd werden in de maanden februari en maart omdat we enkel in deze twee maanden data verzamelden in 2020. Aangezien participatiegraden mee beïnvloed kunnen worden door de periode van bevraging, hebben we ook voor de eerdere edities van de participatiesurvey enkel de respondenten geselecteerd die bevroegd werden in de maanden februari en maart. Tevens werden enkel respondenten tussen 15 en 85 jaar geselecteerd (omdat in 2014 geen 14-jarigen bevroegd

werden die wonen in het Vlaamse Gewest (omdat de dataverzameling in 2020 niet toeliet te bevragen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Naar aantal respondenten toe, betekent dit dat we aan de slag gingen met 524 respondenten bevroegd in 2004, 891 respondenten in 2009, 1004 respondenten in 2014 en 498 respondenten in 2020. Op deze manier sluiten we seizoensgebonden verschillen in participatie uit. De percentages in de Facts & Figures verschillen daarom mogelijk van de cijfergegevens van vorige publicaties over de drie eerste edities van de Participatiesurvey.

Figuur 1. Aantal respondenten geselecteerd voor analyse per meetmoment

De beperking van de steekproefomvang heeft als implicatie dat enerzijds minder geavanceerde statistische analyses mogelijk zijn en anderzijds dat de foutenmarge die rond elk percentage in rekening moet worden gebracht, groter is (meer informatie hierover is te vinden in de statistische leeswijzer op het einde van dit document).

Opbouw Facts & Figures

Alle Facts & Figures worden op dezelfde wijze opgebouwd. Aan het begin van elke Facts & Figures worden de belangrijkste bevindingen opgesteld.

Vervolgens wordt in een eerste deel beschreven om welke vragen in de vragenlijst het specifiek gaat, welke eventuele verschillen in vraagstelling er tussen de vier edities bestaan, en hoe we de bevroegde activiteiten bundelen tot meer overkoepelende indicatoren voor cultuur- en mediaparticipatie.

In het tweede en derde deel bekijken we de participatiegraden over de vier meetmomenten aan de hand van *bivariate* en *multivariate analyses*. In *bivariate analyses* berekenen we voor elke participatievorm het percentage participanten in de vier edities. We gaan daarbij na of de participatiegraad gestegen, stabiel gebleven of gedaald is over de onderzochte periode. In de tekst gaan we vooral in op wijzigingen die statistisch significant zijn, wat betekent dat de bevindingen op basis van onze steekproef veralgemeenbaar zijn naar de volledige bevolking.

In een derde deel bespreken we de *multivariate analyses*. In deze analyses gaan we telkens na of de in de bivariate analyses waargenomen verschillen eventueel terug te brengen zijn tot een veranderende samenstelling van de bevolking of dat het daadwerkelijk om periode-effecten gaat. We voegen daartoe opleidingsniveau, geslacht en leeftijd als controles toe aan de analyses. Ook voegen we in sommige analyses extra indicatoren toe waarvan we een effect verwachten op de participatie. Een voorbeeld

hiervan is de cultuursocialisatie in het gezin waarin de respondent is opgegroeid. Waar we in het tweede deel kijken naar de vraag of er zich überhaupt verschillen in participatiegraden voordoen, kijken we in dit derde deel dus naar de vraag hoe we mogelijke veranderingen kunnen verklaren. Indien in deze analyses de eerder vastgestelde verschillen tussen de meetmomenten niet langer significant bevonden worden, wijst dit erop dat de daling of stijging in deel twee eigenlijk toe te schrijven is aan een verandering in de bevolkingssamenstelling op vlak van de ingebrachte indicatoren (bv. doordat er in recente jaren meer hoger opgeleiden zijn). Indien er toch significante verschillen tussen de edities blijven bestaan, wijst dit op periode-effecten.

Tenslotte gaan we telkens ook in op de vraag of sociale ongelijkheid in participatie constant gebleven is, dan wel toeneemt of afneemt over de tijd. Eén van de meest hardnekkige sociale ongelijkheden in cultuurparticipatie situeert zich tussen hoog- en laaggeschoolden. In een vierde deel gaan we daarom na of verschillen naar opleidingsgroepen zijn gewijzigd over de jaren heen.

In het laatste deel van elke Facts & Figures vatten we de bevindingen van de voorgaande delen nog eens samen.

Statistische leeswijzer voor geïnteresseerden

Op basis van de duiding hierboven en in de Facts & Figures zelf is het voor elke lezer mogelijk om de resultaten te lezen. Voor lezers die zich meer willen verdiepen in de berekening en interpretatie van de gerapporteerde analyses geven we hieronder nog een statistische leeswijzer mee.

Voor een correcte interpretatie van de cijfers in de **bivariate tabellen** dient steeds in het achterhoofd gehouden te worden dat de cijfers afkomstig zijn uit een toevallig getrokken steekproef uit de volledige Vlaamse bevolking. Een andere, even correct getrokken, steekproef zou mogelijk een wat afwijkend cijfer hebben opgeleverd, nog een andere steekproef weer een ander cijfer. Dit is perfect normaal. De weergegeven cijfers kunnen dan ook niet geïnterpreteerd worden als de exacte cijfers in de volledige bevolking, enkel als de cijfers in de steekproef. Om uit de cijfers van de steekproef conclusies te trekken over de volledige Vlaamse bevolking moet rekening worden gehouden met een foutenmarge. We besparen de lezer de formules, maar die foutenmarge kan perfect ingecalculeerd worden. Dit laat toe om rond elk cijfer in de steekproef een interval te berekenen waarmee met 95% betrouwbaarheid kan gesteld worden dat het 'ware' cijfer in de volledige bevolking erin ligt. In de Facts & Figures voor erfgoedbezoek stellen we zo vast dat in 2020 47,8% van de respondenten een erfgoedactiviteit gesteld heeft met daarrond een interval van 4,4 procentpunten naar onder en naar boven. Dit betekent dat we met 95% betrouwbaarheid kunnen stellen dat het percentage erfgoedbezoekers in 2020 in de volledige Vlaamse bevolking tussen 43,4% en 52,2% ligt. In elke bivariate tabel geven we voor de algemene participatiecijfers dit interval weer. Merk ook op dat dit interval afhankelijk is van de steekproefgrootte en de participatiegraad. Het betrouwbaarheidsinterval zal voor analyses op basis van bijvoorbeeld de PaS-2014 met 1004 respondenten doorgaans kleiner zijn dan voor analyses op basis van de PaS-2020 welke slechts 498 respondenten telt en zal tevens doorgaans kleiner zijn voor activiteiten met een lage participatiegraad dan voor deze met een hoge participatiegraad.

De **multivariate analyses** in deel drie van de Facts & Figures zijn logistische regressies met verschillende analysemodellen. Deze regressies geven ons inzicht in de aanwezigheid van periode-effecten. In deze analyses wordt nagegaan in welke mate het hebben van verschillende eigenschappen, in vergelijking met het hebben van een andere eigenschap, een hogere of lagere kans geeft op participatie aan de desbetreffende participatievorm. Zo kunnen we nagaan of mannen een grotere kans hebben dan vrouwen om naar podiumvoorstellingen te gaan, of hooggeschoolden een grotere kans hebben dan laaggeschoolden om concerten te bezoeken, en of men in 2020 een grotere kans heeft een culturele hobby uit te oefenen dan in 2009. In de berekening van deze kansen wordt rekening gehouden met de positie op de andere indicatoren in het model, waardoor we gericht kunnen zoeken naar specifieke effecten, zoals periode-effecten.

In de figuren wordt er steeds een referentiegroep (ref.) aangeduid. We analyseren telkens of andere categorieën meer of minder participeren dan deze referentiegroep. Dit wordt geduid aan de hand van odds ratio's, die een waarde van 0 tot oneindig kunnen aannemen. **Odds** zijn een manier om een kansverhouding uit te drukken. Hierbij wordt niet berekend hoeveel procent van alle respondenten

participeert (participanten/alle respondenten), maar hoeveel participanten er zijn tegenover niet-participanten (participanten/niet-participanten). Als deze twee groepen even groot zijn, is de odds om te participeren 1 ($X/X=1$). De kans om te participeren is dan 50%. Als de groep participanten maar de helft is van de niet-participanten is de odds om te participeren $X/2X=0,5$. De kans om te participeren is dan 0,33%. Om de kans te berekenen wanneer we een odds weten gebruik je de volgende formule:

$$Kans = \frac{Odds}{1 + Odds}$$

Odds ratio's zijn dan de vergelijking tussen twee groepen die elk specifieke odds hebben. Als bijvoorbeeld mannen een odds van 2 hebben om te participeren, en vrouwen een odds van 1,5, is de odds ratio voor mannen in vergelijking tot vrouwen $2/1,5=1,33$. Dit betekent dat mannen een 1,33 keer hogere odds hebben om te participeren dan vrouwen. Is de odds ratio kleiner dan 1 heeft deze groep een lagere odds dan de referentiecategorie om deel te nemen. Een odds ratio van 0,25 geeft weer dat deze groep vier keer lagere odds heeft om deel te nemen, aangezien 1 gedeeld door 0,25 gelijk is aan vier.

Wanneer de odds ratio significant verschilt van 1 (aangeduid met asterisken in de tabellen, zie verder) betekent dit dat de vergelijkingsgroep en de referentiegroep verschillen in de kans op participatie. Wanneer de odds ratio niet significant verschilt van 1, is er geen verschil tussen deze twee groepen inzake participatie.

In de analyses starten we steeds met een model waarin we enkel het jaar van afname opnemen en waarbij we de respondenten die deelnamen in 2020 als referentiegroep nemen. In een tweede en eventueel derde model worden indicatoren toegevoegd. De referentiegroep verandert dan ook betekenis. We lichten dit even toe aan de hand van een voorbeeld gebaseerd op de Facts & Figures voor erfgoedbezoek. In model 2 in tabel 1 wordt de referentiegroep: respondenten uit 2020 die vrouw zijn, een diploma secundair onderwijs hebben en tot de leeftijdsgroep 26 tot 39 jaar behoren.

Tabel 1: Logistische regressieanalyse naar ten minste één erfgoedactiviteit bijwonen tijdens de afgelopen 6 maanden in drie modellen. Gerapporteerde waarden zijn odds ratio's ($n = 2.715$)

	Model 1		Model 2	
	OR	Sig.	OR	Sig.
Constante	,922 		,666	
Editie survey (ref.: 2020)				
2004	,580 	*** 	,801	n.s.
2009	,919	n.s.	1,161	n.s.
2014	,764	*	,782	*
Geslacht (ref.: vrouw)				
Man			,991	n.s.
Opleiding (ref.: diploma hoger secundair)				
Volgt nog onderwijs			1,743	**
Ten hoogste lager secundair			,414	***
Hoger onderwijs			2,525	***
Leeftijd (ref.: 26-39 jaar)				
14-25 jaar			,890	n.s.
40-54 jaar			1,270	*
55-64 jaar			1,823	***
65-74 jaar			1,607	**
75-85 jaar			,767	n.s.
Nagelkerke R²	,010 		,151	

Noot: significantie wordt aangeduid met *. *** $p \leq 0,001$; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$; n.s. = niet significant

Legende:

- Aantal respondenten in analyse
- Odds voor participatie referentiegroep
- Odds ratio voor specifieke groep ten opzichte van referentiecategorie
- Significantieniveau
- Nagelkerke R²

In het eerste model zien we een odds in de rij van constante , drie odds ratio's voor de verschillende meetmomenten met significantieniveau , en een Nagelkerke R² . De constante geeft aan wat de odds is voor het bezoeken van een erfgoedactiviteit in 2020. We lichten deze verschillende parameters even verder toe.

Uit de tabel leren we dat de odds om een erfgoedactiviteit te bezoeken in 2020 0,922 is. Met de hoger vermeldde formule leren we dat dit overeenkomt met een kans van 48%.

$$Kans\ ref = \frac{0,922}{1 + 0,922} = 0,4797 = 48\%$$

Wanneer we kijken naar de verschillen tussen de vier meetmomenten, vergelijken we steeds met de meting van 2020. We zien dat de odds ratio van 2004 significant verschillend van 1 is. Dit betekent dat de odds om een erfgoedactiviteit te bezoeken in 2004 lager zijn dan in 2020, met een grootteorde van

0,580. Om na te gaan wat de conditionele kans is om een erfgoedactiviteit te bezoeken in 2004, dient gebruik gemaakt te worden van de volgende formule:

$$Kans\ erfgoed\ 2004 = \frac{OR\ 2004 * Kans\ ref}{1 + (OR\ 2004 * Kans\ ref) - Kans\ ref}$$

Voor de cijfers uit de bovenstaande tabel levert dit de volgende berekening op:

$$Kans\ erfgoed\ 2004 = \frac{0,580 * 0,48}{1 + (0,580 * 0,48) - 0,48} = 0,348 = 34,8\%$$

Waar de kans op het bezoeken van een erfgoedactiviteit in 2020 48% betreft (de constante), betreft deze in 2009 34,8%. In vergelijking met 2004, is er dus in 2020 een stijging op te meten. De Nagelkerke R^2 is 0,010, wat betekent dat van alle variatie in de data slechts 1% wordt verklaard door het model, of in dit geval door het jaar van afname.

In het tweede model voegen we geslacht, opleidingsniveau en leeftijd toe aan het model. Dit zorgt ervoor dat de parameters voor jaar van afname veranderen omdat er voor de berekening van de waarden nu rekening wordt gehouden met de andere indicatoren in het model. Op die manier kunnen we nagaan of een eventuele hogere of lagere kans op participatie in een bepaald jaar niet te maken heeft met wijzigingen in de steekproefpopulatie op vlak van bv. opleiding ten gevolge van de stijgende scholarisatiegraad in de samenleving. In tabel 1 zien we dat de odds ratio voor 2004 niet meer significant verschilt van 1, en dus krijgen we aan de hand van bovenstaande formule een conditionele kans voor erfgoedbezoek in 2004 die hetzelfde is als in 2020:

$$Kans\ erfgoed\ 2004 = \frac{1 * 0,48}{1 + (1 * 0,48) - 0,48} = \frac{0,48}{1} = 48\%$$

Tegelijk zien we dat de odds ratio voor mannen en vrouwen niet verschilt van 1 maar dat dit wel het geval is voor verscheiden odds ratio's voor opleidingsniveaus en leeftijdscategorieën. Dit wijst er op dat de in model 1 gevonden verschillen tussen 2004 en 2020 toe te schrijven zijn aan verschillen in de bevolkingssamenstelling op vlak van opleiding en leeftijd.